

Maaseutualueilla on monta vaihtoehtoista tulevaisuutta

Erityisesti valtamediat Helsingin Sanomat ja Yleisradio ovat viime aikoina julkaisseet runsaasti uutisia, joissa maaseudulla on tulevaisuudessa vain kaksi kehityskuvaa: taantuminen ja tyhjentyminen tai muuttuminen luonnonsuojelualueeksi.

Kuvat on kehystetty suoraviivaisilla trendiennusteilla tai kuvauksilla maaseutuväestön aiheuttamista palveluntuotantokustannuksista ja ympäristöhaitoista. Uutisointi osoittaa ymmärryksen puutetta sekä menneisyydestä että tulevaisuudesta.

Maaseutu on kaupunkien äiti. Kaupungit ovat syntyneet, kun työn tuottavuus alkutuotannossa on vapauttanut työvoimaa muihin elinkeinoihin, elintaso on tämän ansiosta noussut ja mahdollistanut yksityisen ja erityisesti julkisen palvelutuotannon kasvun.

Ellei historiaa ymmärrä, tulee kaupungistumisen siunauksellisuudeksi luettua pelkkää elinkeinorakenteen muutostakin.

Maaseudun tuotannollisen toiminnan tarvitsema ihmis määrä ei tulevaisuudessa enää juurikaan vähene. Kaupungit joutuvat hakemaan kasvua muualta kuin maaseudun työllä, maaseudun tuotannollisen toiminnan arvoketjujen osista ja yhteiskunnan rahoittamasta keskuksiin sijoituneesta hallinnosta.

Suomen nuoret kaupungit joutuvat itsenäistymään maaseutu-äidin helmoista, koska äidillä on omia asioita hoidettavanaan.

Suuret haasteet

Lähitulevaisuudessa ihmiskunta joutuu hakemaan ratkaisuja moniin yhteisiin haasteisiin, jotka liittyvät tuotantoon, resursseihin ja ihmisiin.

Ratkaisut hämmästyttävän moneneen haasteeseen löytyvät maaseudulta, koska kaikki luonnonvarat sijaitsevat siellä. Maataloustuotantoa pitäisi lisätä 60 prosenttia vuoteen 2050 mennessä ruokaturvan takaamiseksi, ja energiantuotannossa siirrytään aikanaan öljytaloudesta biotalouteen.

Ilmasto, politiikka ja talous luovat epävarmuutta ja vaihteiluita, jotka vahvistavat amaraisuus- ja huoltokykyläjä sekä yksilöiden että kansakuntien tasolla.

Maaseudun toiminnot ovat kuitenkin hajallaan, minkä vuoksi toiminnan koordinointi ja mittakaavaetujen saavuttaminen edellyttää esimerkiksi maitoketjun kaltaisia verkostomaisia ratkaisuja.

Maaseutu ei reagoi kvartaalitalouteen. Eläinkanta muuttuu hitaasti eikä luonnonvarojen tuottoa voi säädellä kuten konetta; luonnonolotkin vaikuttavat. Samalla maaseutu on sääntelyn kahlitsema.

Luonnonvarat, ruoka ja energia ovat strategisia voimavaroja, joihin yhteiskunnalla on erityinen intressi. Lisäksi maaseudusta on tullut vähemmistö, joka joutuu mukautumaan kaupunkilaisten enemmistön unelmiin, pelkoihin, tarpeisiin ja valtaan.

Maaseudun toimijoiden on tehtävä tulevaisuuskuvaansa itse.

Maaseudun tulevaisuudet

Maaseutualueilla on monta vaihtoehtoista tulevaisuutta. Luonnonvarat ovat niiden ytimessä.

Suomen kansantalous on edelleen hyvin riippuvainen luonnonvaroista ja esimerkiksi biotalouden osuus viennistä on neljännes. Jos luonnonvarojen kysyntä ja arvo vastoin odotuksia laskee lähitulevaisuudessa, julkisen talouden ohentamistarve kasvaa huomattavaksi.

Tässä selviytymistaloudessa maaseudulle jää kilpailukykyisiä tuotanto- ja palvelusarekkeitä, jotka toimivat ilman julkista tukea. Muu maaseutu kuihtuu. Tulevaisuuskuva on rakenteensa osalta nykyisen aluekehityksen jatkumo.

Jos globalisaatio vahvistuu kansallisvaltioita selvästi vahvemmaksi voimaksi, tuloksena on toisenlainen kilpailutalous. Hyödyn luonnonvarojen kysynnän kasvusta korjaavat kansainväliset suuryritykset ja pääomaisijoittajat.

Hyödyt ja haitat kohdentuvat eri alueille ja eri toimijoille. Maaseudun toimijoille on tarjolla halpatyötä pelloilla, metsissä, kaivoksissa ja ensiasteen jalostuksessa. Tulevaisuuskuva

on ohentuvan paikallisen omistajuutensa osalta nykyisen kehityksen jatkumo.

Jos yhteiskuntapolitiikassa ratkaistaan ensisijaisesti ympäristöllisen kestävyuden ongelmaa kaupunkilaisten enemmistön ehdoilla, päädytään museo-maaseutuun.

Talous nojaa palveluihin ja kaupunkiin. Resurssien suojelun vuoksi kaikki luonnonvarojen käyttö on luvanvaraista. Maaseutu on suuri perinnetuotoppi, jossa suojelu- ja virkistysalueita sekä perinnemaisemia ylläpidetään valtio tuella. Tulevaisuuskuva on hallinnan osalta nykyisen sääntelykehityksen jatkumo.

Jos luonnonvarojen kasvavan niukkuuden ja kestävyuden ongelmat ratkaistaan yhtä aikaa, maaseudun tulevaisuus voi olla hajautunut biotalous. Se perustuu lähiratkaisuihin, teknologiseen edelläkävijyyteen ja yrittäjyyden edistämiseen. Talot lämpiävät bioenergialla ja autot liikkuvat biopolttoaineella, jolloin hajautunut yhdyskuntarakenne ei ole ympäristöongelma.

Tässä osallisuustalouden ilmentymässä myös maaseudun toimijat saavat reilun osuuden luonnonvarapohjaisista arvoketjuista. Tulevaisuuskuva on tuotantonsa osalta nykyisen osaamis- ja teknologiavetoisen maa- ja metsätalouden arvoketjun jatkumo.

Valintojen tärkeä rooli

Mikä rooli maaseudulle halutaan yhteiskunnassa asettaa?

Määritelläänkö sitä ensisijaisesti aluerakenteen, omistajuuden, hallinnan vai tuotannon kautta? Keiden tarpeisiin maaseutu vastaa: kaupunkilaisten, sijoittajien, aatteiden ja ideologioiden, maalaisten?

Yhteiskunta on jättänyt tämän pohdinnan kokonaan tekemättä 1980-luvun jälkeen. Toimettomuuden hedelmät näkyvät nyt. Maaseutu on erilaisen ideologioiden ja poliittisten intohimojen temmelyskenttä, jossa isot ja pienet asiat menevät jatkuvasti sekaisin.

Maaseudun omat toimijat vaikuttavat lannistuneilta. Tukieurojen laskeminen vie päähuomion, ja maaseudun kehittämisessäkin euron kustannuksen tukikelpoisuuden selvittäminen saa työllistää päivän hallintoa ja kaksi varsinaista toimijaa.

Suomi säätelee maaseutunsa hengiltä ja taloutensa kuralle. Koska isot kuvat puuttuvat, yritykset nousta sääntelyn, tukien ja alustuneisuuden suosta ovat satunnaisia ja irrallisia.

Maaseudun tulevaisuudesta tarvitaan ennakkoluulotonta, tulevaisuuteen suuntautuvaa ja ratkaisukeskeistä tutkimusta ja keskustelua.

Maaseudun toimijoiden on tehtävä tulevaisuuskuvaansa itse. Muuten niitä tekevät muut, ja silloin ne voivat perustua uskomuksiin tai menneisyyteen.

TUOMAS KUHMONEN

Kirjoittaja on tutkimusjohtaja Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa Turun yliopistossa ja asuu Vesannolla.